

använt och använder – men sådant ser inte det medicinhistoriska ögat.

Intressanta essäer

I övrigt finns här ett flertal intressanta essäer. Dan-Axel Hallbäck skriver om hur Erik XIV troligen sköts (innan han några år senare antagligen förgiftades). Gösta Birath ger en fascinerande historik över lungtuberkulosen, och det visar sig att denna sjukdom inte är en konstruktion av läkare, vilket man i Foucaults efterföljd hade kunnat tro, utan av gamla sjukdomsbeskrivningar att döma har funnits mycket länge.

Nils O Rehn skriver om läkarsläkten Ribe, och Herman Diamant och Malou Hultcrantz berättar om den märkvärdige doktor Morris Fishbein – här får man ge Johannisson rätt i att läkare gärna heroiserar kolleger i historien.

Det var inte bara så att Fishbein gjorde pionjärinsatser som forskare. Han var en uttröttlig läkare, en ofattbart flitig och modig redaktör. Han föreläste och populariserade, allt i en enorm virvel av aktiviteter. Men han lät sig inte nöja med detta utan hade på lediga stunder skaffat sig 25 i handikapp i golf. Till råga på allt var han en lysande kortspelare, inte bara i bridge utan även i gin rummy.

Pia Höjeberg är själv barnmorska och beskriver i en läs- värd uppsats den framsynta barnmorskan Hellena Malhem. Hon fick på 1700-talet föra en hård kamp för sin existens och sitt yrke, inte minst mot medicinskt utbildade barnmorskor, men även mot borgare och andra lokala dignitärer. Skildringen av antagonismen mellan barnmorskor och läkare – inte minst obstetiker – ger inlägget lite slagsida och målar upp en konstlad konflikt mellan yrkena.

Här finns flera andra gedigna inlägg, bl a om pesten 1710 i Stockholm av Anders Bergstrand och om missbruket av fosfortändstickor (till aborter och självmord) av Staffan Nilsson.

Av intresse för många

Sammantaget har resultatet blivit en årsbok som samlar olika aspekter av det medicinhistoriska ämnet till en lite eklektiskt hopfogad men mycket läs- värd och trevlig helhet, där många kan finna något av intresse. •

NYA BÖCKER

Heltäckande standardverk om virus

David M Knipe, Peter M Howley, Bernard N Fields, eds. **Fields virology**. 3 ed. Vol 1 och 2. 2 950 sidor. Philadelphia–New York: Lippincott–Raven, 1966. Pris £ 226.50. ISBN 0-7818-0253-4.

Bernard N Fields, David M Knipe, Peter M Howley, eds. **Fundamental virology**. 3 ed. 408 sidor. Philadelphia–New York: Lippincott–Raven, 1966. Pris \$ 93.50. ISBN 0-7817-0284-4.

Recensent: docent Per Juto, virologiska laboratoriet, Norrlands universitetssjukhus, Umeå

Huvudredaktören för »Fields virology», Bernhard N Fields, insjuknade 1992 i pankreascancer. Han vigde återstoden av sitt liv åt uppgiften att utge en tredje upplaga av detta sitt standardverk för alla virologer. I december 1994 lämnades de sista kapitlen till tryckeriet; en månad senare avled Fields. Det unika med »Fields virology» är att den i samma verk inrymmer både den basala och den medicinska virologin.

Säkerligen hade Fields' egen medicinska bana från kliniskt verksam läkare till basal virologisk forskare fått honom att se behovet av ett sådant uppslagsverk. Verket är uppdelat i två tjocka volymer om sammanlagt 2 950 sidor, registret oräknat. Jämfört med den föregående upplagan från 1990 har över 600 sidor tillkommit. Gräddan av den amerikanska virologkåren medverkar med flertalet av de kända namnen representerade; dessutom har flera yngre medarbetare tillkommit.

Lay-outen är klassiskt stram. Det finns inget pedagogiskt insmickrande bildmaterial förutom de fyra sidorna med illustrationer i färg i den allmänna delen över vissa virus kristallstruktur och några enskilda virala proteiners tredimensionella struktur.

En allmän och en virusspecifik del

Utformningen följer den föregående upplagens med en

allmän första del på nästan 600 sidor åtföljd av en andra virus-specifik del, som baserar sig på traditionell familjeindelning av virus. Den allmänna delen är mycket omarbetad; bl a har nya kapitlen tillkommit om virus- ursprung, om växt och insektsvirus och om virus i encelliga organismer.

I den specifika delen går varje virusfamilj igenom med ett inledande kapitel i basal virologi direkt åtföljt av ett kapitel i medicinsk virologi. Den allmänna delen och de basala kapitlen för varje virusfamilj finns utgivna i en separat volym kallad »Fundamental virology». I de basala kapitlen beskrivs, förutom mycket annat, virus morfologi, genetiska egenskaper och replikations- sätt.

De medicinska kapitlen inleds i regel med en kort historik för att fortsätta med en beskrivning av det infektiösa virusets antigena och patogena egenskaper, klinik, diagnostik, prevention och i förekommande fall behandling med antivirala medel. Man har i de medicinska kapitlen lyckats med att undvika upprepningar av den basala virologin. Här har säkert krävts ett stort mått av redaktionell styrning. För calici-, astro- och filovirus finns ingen uppdelning i ett basalt respektive medicinskt kapitel, förmodligen på grund av att kunskapsmängden om dem ännu inte föranlett det.

Imponerande komplett

Jag har försökt beslå detta mycket gedigna verk med ofullständigheter med några högst provinsiella frågeställningar utan att lyckas. Såunda finns i kapitlet om hantavirus av den europeiska typen, dvs nephropathia epidemica, ursprungsreferensen av Gustav Myhrman, Skellefteå lasarett, återgiven korrekt på svenska från 1934 i Nordisk Medicinsk Tidskrift. Sådant imponerar! Beträffande vårt inhemska flavivirus – det som vi kallar tickborne encephalitis virus, TBE-virus – så benämns det Kumlinge-virus efter den plats varifrån det första humanisolatet erhöles. Varför kan inte vi som amerikanerna benämna vårt inhemska virus efter upptäckts- orten på Åland. Följdriktigt borde sjukdomen heta Kumlingesjukan; det klingar väl bra? Så gör vi ju för vår in-

hemska Sindbisvirusförsakade zoonos Ockelbosjukan. Ockelbovirus finns nämnd som variant av Sindbis med flera referenser till virusets svenska upptäckare.

Svenska referenser

För övrigt är det roligt att se att man i nästan varje kapitel refererar till svenska virologer. Hepatit C-virus har fått ett eget nyttillkommet kapitel under flaviviridae. Hepatit D och E finns fortfarande under kapitlet ej klassificerade agens tillsammans med de spongiforma encefalopatierna. Dessa senare aktuella agens är representerade med tre skilda kapitlen, av vilka det tredje av Prusiner är nyttillkommet. Gajdusek skriver mycket målande om sin upptäckt av kuru och de spongiforma encefalopatierna. Han accepterar att smittan överförs utan närvaro av genetiskt material, men vill däremot inte använda termen prioner utan föredrar den egna benämningen infektiösa amyloider. Han förespråkar till och med att termen virus kan användas i en utvidgad betydelse för dessa smittämnen i analogi med data-virus, då sådana smittor i likhet med infektiösa amyloider bevisligen inte heller innehåller genetiskt material.

Viktig funktion på kliniken

Den tredje upplagan av »Fields virology» gör än mer skäl för namnet standardverket för alla virologiskt intresserade. Det är väl inget man väljer att inhandla för att ha hemma i bokhyllan eller som sängkammarlitteratur; däremot är det oumbärligt på ett virologiskt laboratorium. Det fyller en viktig funktion även ute i den kliniska verksamheten. Det bör finnas i biblioteket på varje infektionsklinik och vara lätt tillgängligt för andra infektionsintresserade läkare. Priset är högt men man klarar sig långt med detta enda och mycket kloka inköp.

»Fundamental virology» däremot är anpassad för den som sysslar med basal virologisk forskning utan klinisk anknytning. •

Adressera korrespondens om nya böcker och recensioner till:

Bokredaktionen, Läkartidningen, Box 5603, 114 86 Stockholm.